

C. CORNELII TACITI

DE

SITU, MORIBUS, ET POPULIS

GERMANIAE

LIBELLUS.

Vol 9 K. 1

C. CORNELIUS TACITUS

ETI, MORIENS, ET FORMIS

GERMANIAE

LIBELLUS

00

Galg K. b
C. CORNELII TACITI *K*

DE
SITU, MORIBUS,
ET
POPULIS
GERMANIAE
LIBELLUS.

EX EDITIONE
JACOBI GRONOVII
FIDELITER EXPRESSA.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS,
EXCUBEAT ANDREAS FOULIS,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUS,
M. DCC. LXXVIII.

20

3 CORNELII TACITI

SITU MORIBUS

ET

POTESTAS

GERMANIAE

LIBELLUS

JACOBI GROSCH

LIBELLUS

1717

1718

1719

1720

1721

C. CORNELII TACITI

D E

SITU, MORIBUS, ET POPULIS

GERMANIAE

LIBELLUS.

GERMANIA omnis a Galliis Raetiisque et Pannoniis, Rheno et Danubio fluminibus; a Sarmatis Dacisque, mutuo metu aut montibus separatur. cetera Oceanus ambit, latos sinus et insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Raeticarum Alpium inaccessio ac praecipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli et clementer edito montis Abnobaе ju-

A

go effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpit; septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus et hospitibus mixtos: quia nec terra olim, sed classibus advehebantur qui mutare sedes quaerebant: et immensus ultra, utque sic dixerim, adversus Oceanus raris ab orbe nostro navibus aditur. quis porro praeter periculum horridi et ignoti maris, Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? informem terris, asperam coelo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriae et annalium genus est) 'Tuistonem deum terra editum, et filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tris filios assignant, e quorum nominibus proximi Oceano Ingaevones, medii Herminones, ceteri Istaevones vocentur.' quidam autem licentia vetustatis 'plurcis deo ortos,

DE MORIBUS GERM. 3

pluresque gentis appellationes, Marfos,
Gambrivios, Suevos, Vandalios affirmant: eaque vera et antiqua nomina. ceterum Germaniae vocabulum recens et nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint; ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, mox a se ipsis invento nomine Germani vocarentur. fuisse apud eos et Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium ituri in proelia canunt. Sunt illis haec quoque carmina, quorum relatu quem Barditum vocant; accendunt animos, futuraeque pugnae fortunam ipso cantu augurantur; terrent enim, trepidantve, prout sonuit acies. nec tam voces illae, quam virtutis concentus videntur; affectatur praecipue asperitas soni, et fractum murmur, objectis ad os scutis, quo plenior et gravior vox percussu intumescat. ceterum et Ulixem

quidam opinantur ' longo illo et fabuloso
' errore in hunc Oceanum delatum, adi-
' isse Germaniae terras, Asciburgiumque,
' quod in ripa Rheni situm hodieque in-
' colitur, ab illo constitutum, nomina-
' tumque. aram quin etiam Ulixi conse-
' cratam, adjecto Laërtæ patris nomine,
' eodem loco olim repertam; monumen-
' taque, et tumulos quosdam Graecis lit-
' teris inscriptos in confinio Germaniae
' Raetiaeque adhuc exstare; ' quae neque
confirmare argumentis, neque refellere
in animo est: ex ingenio suo quisque de-
mat, vel addat fidem. Ipse eorum opini- 4
onibus accedo, qui ' Germaniae populos
' nullis aliis aliarum nationum connubiis
' infectos, propriam et sinceram et tan-
' tum sui similem gentem exstitisse' arbi-
trantur. unde habitus quoque corporum,
quamquam in tanto hominum numero,
idem omnibus: truces et coerulei oculi,
rutilae comae, magna corpora, et tantum
ad impetum valida; laboris atque operum

non eadem patientia: minimeque sitim aestum tolerare, frigora atque inediam ex coelo solove assueverunt. Terra etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut silvis horrida, aut paludibus foeda: humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit: satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum foecunda, sed plerumque improcera; ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis; numero gaudent; caeque folae et gratissimae opes sunt. argentum et aurum propitii an irati dii negaverint, dubito. nec tamen affirmaverim, nullam Germaniae venam argentum aurumve gignere; quis enim scrutatus est? possessione et usu haud perinde afficiuntur. est videre apud illos argentea vasa legatis et principibus eorum muneri data, non in alia vilirate, quam quae humo finguntur: quamquam proximi ob usum commerciorum aurum et argentum in pretio habent, formasque quasdam nostrae pecu-

niae agnoscunt, atque eligunt: interiores simplicius et antiquius permutatione mercium utuntur. pecuniam probant veterem et diu notam, Serratos, Bigatosque. argentum quoque magis quam aurum sequuntur, nulla affectione animi, sed quia numerus argenteorum faciliior usui est promiscua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. rari gladiis, aut maioribus lanceis utuntur; hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto et brevi ferro; sed ita acri et ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent; et eques quidem scuto frameaque contentus est; pedites et missilia spargunt, pluraque singuli, atque in immensum vibrant: nudi aut sagulo leves; nulla cultus iactatio: scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt paucis loricae: vix uni alterive cassis, aut galea. equi non forma, non velocitate conspicui; sed nec variare gy-

ros in morem nostrum docentur. in rectum aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo posterior sit. in universum aestimanti, plus penes peditem roboris: eoque mixti proeliantur, apta et congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locant. definitur et numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idque ipsum inter suos vocantur; et quod primo numerus fuit, jam nomen et honor est. acies per cuneos componitur. cedere loco, dummodo rursus infestes, consilii quam formidinis arbitrantur. corpora suorum etiam in dubiis proeliis referunt. scutum reliquisse praecipuum flagitium; nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas; multique superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate; duces ex virtute sumunt. nec regibus infinita aut libera potestas; et duces exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspici:

8 C. CORN. TACITI

si ante aciem agant, admiratione praefunt. ceterum neque animadvertere, neque vincere, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in poenam nec ducis jussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesque, et signa quaedam deducta lucis in proelium ferunt. quodque praecipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiae et propinquitates; et in proximo pignora unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium; hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. ad matres, ad conjuges vulnera ferunt: nec illae numerare, aut exsurgere plagas pavent. cibosque et hortamina pugnantibus gestant. Memoriae proditur, quasdam acies inclinatas jam et labantes a feminis restitutas, constantia precum et objectu pectorum, et monstrata cominus captivitate, quam longe impatientius femina-

rum suarum nomine timent : adeo ut efficacius obligentur animi civitatum quibus inter obsides puellae quoque nobiles imperantur. inesse quinetiam sanctum aliquid, et providum putant : nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt vidimus sub divo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. sed et olim Auriniam, et complureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant : pars Suevorum et Iſidi sacrificat. unde caussa et origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum liburnae figuratum, docet advectam religionem. ceterum nec cohibere parietibus deos, neque in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine caelestium arbitrantur ; lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus

appellant secretum illud, quod sola reverentia vident. Auspicia, fortesque ut qui ^{ro} maxime observant. fortium consuetudo simplex: virgam frugiferae arbori decidam, in furculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargunt; mox si publice consulatur, sacerdos civitatis; si privatim, ipse pater-familiae precatus deos, caculumque suspiciens, ter singulos tollit, sublato secundum impressam ante notam interpretatur. si prohibuerant; nulla de eadem re in eundem diem consultatio. si permissum; auspiciorum adhuc fides exigitur; et illud quidem etiam hic notum, avium voces, volatusque interrogare. proprium gentis, equorum quoque praefagia ac monitus experiri; publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi et nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. nec ulli auspicio major fides,

DE MORIBUS GERM. 11

non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. se enim ministros deorum, illos conscios putant. est et alia observatio auspiciorum, qua gravium bellorum eventus explorant. ejus gentis, cum qua bellum est, captivum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quemque armis committunt; victoria hujus vel illius, pro praedictio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes; ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. coeunt, nisi quid fortuitum et subitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur; nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. nec dierum numerum ut nos, sed noctium computant. sic constituunt, sic condicunt; nox ducere diem videtur. illud ex libertate vitium quod non simul, nec jussi conveniunt, sed et alter, et tertius dies cunctatione coeunt.

tium absumitur. ut turbæ placuit, confidunt armati. silentium per sacerdotes, quibus tum et coercendi jus est, imperatur. mox rex vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quam jubendi potestate. si displicuit sententia, fremitu aspernantur: si placuit, frameas concutiunt. honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Licet apud concilium accusare quoque, et discrimen capitis intendere. distinctio poenarum ex delicto, proditores et transfugas arboribus suspendunt; ignavos, et imbelles, et corpore infames, coeno ac palude, injecta insuper crate, mergunt. diversitas supplicii illuc respicit, tamquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. sed et levioribus delictis pro modo poenarum, equorum pecorumque numero convicti multantur; pars multæ regi vel civitati, pars ipsi qui vindicatur vel propin-

quis ejus exsolvitur. eliguntur in iisdem
 conciliis et principes, qui jura per pagos
 13 vicosque reddunt. Centeni singulis ex
 plebe comites, consilium simul et aucto-
 ritas, adfunt. nihil autem neque publicae
 neque privatae rei, nisi armati agunt. sed
 arma sumere non ante cuiquam moris,
 quam civitas suffecturum probaverit. tum
 in ipso concilio vel principum aliquis, vel
 pater, vel propinquus scuto frameaque
 juvenem ornant; haec apud illos toga,
 hic primus juventutis honos: ante hoc do-
 mus pars videntur, mox reipublicae. in-
 signis nobilitas aut magna patrum merita,
 principis dignationem etiam adolescentu-
 lis assignant. ceteris robustioribus ac jam
 pridem probatis aggregantur; nec rubor
 inter comites aspici. gradus quinetiam et
 ipse comitatus habet, iudicio ejus quem
 sectantur. magnaue et comitum aemula-
 tio, quibus primus apud principem suum
 locus: et principum, cui plurimi et acerri-
 mi comites. haec dignitas, haec vires, magno

semper electorum juvenum globo circum-
dari, in pace decus, in bello praesidium,
nec solum in sua gente cuique, sed apud
finitimas quoque civitates id nomen, ea
gloria est, si numero ac virtute comitatus
emineat; expetuntur enim legationibus,
et muneribus ornantur, et ipsa plerum-
que fama bella profligant. Cum ventum¹⁴
in aciem, turpe principi virtute vinci,
turpe comitatus virtutem principis non
adaequare, jam vero infame in omnem
vitam ac probrosum, superstitem principi
suo ex acie recessisse. illum defendere,
tueri, sua quoque fortia facta gloriae ejus
assignare, praecipuum sacramentum est.
principes pro victoria pugnant; comites
pro principe. si civitas, in qua orti sunt,
longa pace et otio torpeat: plerique no-
bilitium adolescentium petunt ultro eas na-
tiones, quae tum bellum aliquod gerunt,
quia et ingrata genti quies, et facilius in-
ter ancipitia clarescunt, magnumque co-
mitatum non nisi vi belloque tueare; exi-

gunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. nam epulae, et quamquam incompti, largi tamen, apparatus pro stipendio cedunt; materia munificentiae per bella, et raptus. nec arare terram, aut expectare annum, tam facile persuaferis, quam vocare hostes et vulnera mereri; pigrum quinimmo et iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, non multum venatibus; plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque. fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus et penatium et agrorum cura feminis senibusque, et infirmissimo cuique ex familia, ipsi habent: mira diversitate naturae, cum iidem homines sic ament inertiam, et ode- rint quietem. mos est civitatibus ultro ac viritim conferre principibus vel armento- rum vel frugum, quod pro honore accep- tum, etiam necessitatibus subvenit. gau-

dent praecipue finitimarum gentium donis, quae non modo a singulis, sed publice mittuntur: electi equi, magna arma, phalerac, torquesque. Jam et pecuniam accipere docuimus. nullas Germanorum populis urbes habitari, satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. vicos locant, non in nostrum morem, connexis et cohaerentibus aedificiis: suam quisque domum spatium circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia aedificandi. ne caementorum quidem apud illos aut tegularum usus; materia ad omnia utuntur informi, et citra speciem aut delectationem. quaedam loca diligentius illinunt terra ita pura ac splendente, ut picturam ac lineamenta colorum imitetur. solent et subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi et receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum ejusmodi locis molliunt:

et si quando hostis advenit, aperta populatur, abdita autem et defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt: quod quacumque
 17 renda sunt. Tegumen omnibus fagum, fibula, aut si desit, spina confertum; cetera intecti, totos dies juxta focum atque ignem agunt. locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante sicut Sarmatae ac Parthi, sed stricta et singulos artus exprimente. gerunt et ferarum pelles, proximi ripae negligenter, ultiores exquisitius, ut quibus nullus per commercia cultus. eligunt feras, et detracta velamina spargunt maculis, pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. nec alius feminis quam viris habitus, nisi quod foeminae saepius lineis amictibus velantur, eosque purpura variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudae brachia ac lacertos; sed et proxima pars pectoris patet. Quamquam severa illic matrimonia; nec ullam morum partem magis laudave-

ris; nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. interfunt parentes et propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quaesita, nec quibus, nova nupta comatur; sed boves et frenatum equum, et scutum cum framea gladioque. in haec munera uxor accipitur; atque invicem ipsa armorum aliquid viro affert; hoc maximum vinculum, haec arcana sacra, hos conjugales deos arbitrantur. ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in proelio passuram ausuramque; hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. sic vivendum, sic pereundum; accipere se quae liberis inviolata ac digna

reddat, quae nurus accipiant, rursusque
 19 ad nepotes referant. Ergo septa pudici-
 tia agunt, nullis spectaculorum illecebris,
 nullis conviviorum irritationibus corrup-
 tac. litterarum secreta viri pariter ac fe-
 minae ignorant. paucissima in tam nume-
 rosa gente adulteria, quorum poena prae-
 sens, et maritis permissa. accisis crinibus
 nudatam coram propinquis expellit domo
 maritus, ac per omnem vicum verberare a-
 git; publicatae enim pudicitiae nulla ve-
 nia; non forma, non aetate, non opibus
 maritum invenerit. nemo enim illic vitia
 ridet: nec corrumpere et corrumpi, fae-
 culum vocatur: melius quidem adhuc eae
 civitates, in quibus tantum virgines nu-
 bunt, et cum spe votoque uxoris semel
 transigitur. sic unum accipiunt maritum,
 quomodo unum corpus, unamque vitam,
 ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupidi-
 tas, ne tamquam maritum, sed tamquam
 matrimonium ament. numerum libero-
 rum finire, aut quemquam ex agnatis ne-

care, flagitium habetur; plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonae leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in haec corpora, quae miramur, excrescunt. sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur, dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas. inter eadem pecora: in eadem humo degunt; donec aetas separet ingenuos, virtus agnoscat. sera juvenum Venus, coque inexhausta pubertas: nec virgines festinantur; eadem juvenuta, similis proceritas, pares validique miscentur; ac robora parentum liberi referunt. sororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor. quidam sanctiorem artiolemque hunc nexum sanguinis arbitrantur, et in accipiendis obsequiis magis exigunt, tamquam ii, et animum firmitus, et domum latius teneant. heredes tamen successoresque sui cuique liberi: et nullum testamentum. si liberi non sunt, proximus gradus in possessio-

ne, fratres, patru, avunculi. quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus, nec ulla
21 orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quam amicitias necesse est. nec implacabiles durant; luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiae juxta libertatem. convictibus et hospitibus non alia gens effusius indulget. quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii et comes, proximam domum non invitati adeunt; nec interest; pari humanitate accipiuntur. notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. abeunti, si quid poposceris, concedere moris: et poscendi invicem eadem facilitas. gaudent muneribus; sed nec data

imputant; nec acceptis obligantur. Vic-²³
tus inter hospites comis. statim e somno,
quem plerumque in diem extrahunt, la-
vantur, saepius calida, ut apud quos plu-
rimum hiems occupat. lauti, cibum capi-
unt; separatae singulis sedes, et sua cui-
que mensa. tum ad negotia, nec minus
saepe ad convivia procedunt armati. diem
noctemque continuare potando, nulli pro-
brum. crebrae ut inter vinolentos rixae,
raro conviciis, saepius caede et vulneri-
bus transiguntur. sed et de reconciliandis
invicem inimicis, et jungendis affinitati-
bus, et adsciscendis principibus, de pace
denique ac bello plerumque in conviviis
consultant: tamquam nullo magis tem-
pore aut ad simplices cogitationes pateat
animus, aut ad magnas incalescat. gens
non astuta nec callida, aperit adhuc secre-
ta pectoris licentia loci. ergo detecta et
nuda omnium mens postera die retracta-
tur: et salva utriusque temporis ratio est.
deliberant dum fingere nesciunt: consti-

23 tuunt dum errare non possunt. Potui
 humor ex ordeo aut frumento, in quan-
 dam similitudinem vini corruptus. proxi-
 mi ripae, et vinum mercantur. cibi sim-
 plices, agrestia poma, recens fera, aut lac
 concretum. sine apparatu, sine blandi-
 mentis expellunt famem; adversus sitim,
 non eadem temperantia. si indulseris ebri-
 etati, suggerendo quantum concupiscunt,
 haud minus facile vitiis, quam armis, vin-
 24 centur. Genus spectaculorum unum at-
 que in omni coetu idem. nudi juvenes,
 quibus id ludicrum est, inter gladios se
 atque infestas frameas saltu jaciunt. exer-
 citatio artem paravit, ars decorem; non
 in quaestum tamen aut mercedem; quam-
 vis audacis lasciviae pretium est, voluptas
 spectantium. aleam (quod mirere) sobrii
 inter seria exercent, tanta lucrandi per-
 dendive temeritate, ut cum omnia defe-
 cerunt, extremo ac novissimo jactu de li-
 bertate et de corpore contendant. victus
 voluntariam servitutem adit; quamvis ju-

nior, quamvis robustior, alligari se ac venire patitur; ea est in re prava pervicacia: ipsi fidem vocant. servos conditionis huius per commercia tradunt, ut se quoque pudore victoriae exsolvant. Ceteris servis, non in nostrum morem descriptis per familiam ministeriis utantur. suam quisque sedem, suos penates regit. frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, ut colono injungit: et servus hactenus paret. cetera domus officia, uxor ac liberi exsequantur. verberare servum, ac vinculis et opere coërcere, rarum. occidere solent, non disciplina et severitate, sed impetu et ira, ut inimicum, nisi quod impune. liberti non multum supra servos sunt, raro aliquod momentum in domo, numquam in civitate, exceptis dumtaxat his gentibus, quae regnantur. ibi enim et super ingenuos et super nobiles ascendunt: apud ceteros impares libertini libertatis argumentum sunt. Fenus agitare et in usuras extendere ignotum: ideoque

magis fervatur, quam si vetitum esset. agri pro numero cultorum ab universis per vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur; facilitatem partiendi, camporum spatia praestant. arva per annos mutant, et superest ager; nec enim cum ubertate et amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conferant, et prata separent, et hortos rigent; sola terrae seges imperatur. unde annum quoque ipsum non in totidem diggerunt species: hiems et ver et aestas intellectum ac vocabula habent: autumnus
 27 perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio; id solum observatur, ut corpora clarorum virorum certis lignis crementur. struem rogi nec vestibus, nec odoribus cumulant; sua cuique arma, quorundam igni et equus adjicitur. sepulcrum cespes erigit. monumentorum arduum et operosum honorem, ut gravem defunctis, aspernantur. lamenta ac lacrymas cito; dolorem et tristitiam tarde

ponunt. feminis lugere honestum est; viris meminisse. haec in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus; nunc singularum gentium instituta, ritusque quatenus differant: quae nationes e Germania in Gallias commigraverint, expediam. Validiores olim²⁸ Gallorum res fuisse summus auctorum divus Julius tradit: eoque credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos, quantulum enim amnis obstabat, quo minus, ut quaeque gens evaluerat, occuparet permutaretque sedes promiscuas adhuc, et nulla regnorum potentia divisas? igitur inter Hercyniam silvam, Rhenumque et Moenum amnes Helvetii; ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenere. manet adhuc Boiemi nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus. sed utrum Aravisci in Panoniam ab osis Germanorum natione; an Osi ab Araviscis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc sermone,

institutis, moribus utantur, incertum est: quia pari olim inopia ac libertate, eadem utriusque ripae bona malaque erant. Treveri et Nervii circa affectationem Germanicae originis ultro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis, a similitudine et inertia Gallorum separentur. ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Ubii quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, et experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non
 39 ut custodirentur. Omnium harum gentium virtute praecipui Batavi, non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, et seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperii fierent. manet honos, et antiquae societatis insigne; nam nec tributis contemnun-

tur, nec publicanus atterit; exempti oneribus et collationibus, et tantum in usum procliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur. est in eodem obsequio et Mattiacorum gens. protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, ultraque veteres terminos imperii reverentiam. ita sede finibusque in sua ripa, mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batavis, nisi quod ipso adhuc terrae suae solo et coelo acrius animantur. non numeraverim inter Germaniae populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque confederint, eos qui Decumates agros exercent. levissimus quisque Gallorum, et inopia audax, dubiae possessionis solum occupavere. mox limite aucto, promotisque praefidiis, sinus imperii, et pars provinciae habentur. Ul-³⁰tra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, ut ceterae civitates, in quas Germania patescit; durant siquidem col-

les, paulatimque rarefcunt : et Cattos fu-
 os faltus Hercynius profequitur fimul at-
 que deponit. duriora genti corpora, ftric-
 ti artus, minax vultus, et major animi vi-
 gor. multum (ut inter Germanos) ratio-
 nis ac folertiae : praeponere electos, au-
 dire praepofitos, noſſe ordines, intelligere
 occaſiones, differre impetus, diſponere
 diem, vallare noctem, fortunam inter du-
 bia, virtutem inter certa numerare : quod-
 que rariffimum, nec niſi ratione diſcipli-
 nae conceſſum : plus reponere in duce
 quam in exercitu ; omne robur in pedi-
 te, quem ſuper arma, ferramentis quoque
 et copiis coonerant. alios ad proelium ire
 videas, Cattos ad bellum ; rari excuſus
 et fortuita pugna. equeſtrium ſane viri-
 um id proprium, cito parare victoriam,
 cito cedere. velocitas juxta formidinem,
 31 cunctatio propior conſtantiae eſt. Et aliis
 Germanorum populis uſurpatum rara et
 privata cujuſque audentia, apud Cattos
 in conſenſum vertit, ut primum adoleve-

rint crinem barbamque summittere, nec nisi hoste caeso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum. super sanguinem et spolia revelant frontem, sequentum demum pretia nascendi rettulisse, dignosque patria ac parentibus' ferunt, ignavis et imbellibus manet squalor. fortissimus quisque ferreum insuper anulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se caede hostis absolvat. plurimis Cattorum hic placet habitus. jamque canent insignes, et hostibus simul suisque monstrati; omnium penes hos initia pugarum; haec prima semper acies, visu nova. nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescunt. nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemque venere aluntur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exsanguis senectus tam durae virtuti impares faciat. Proximi³² Cattis certum jam alveo Rhenum, qui-que terminus esse sufficiat, Usipii ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum

bellorum decus, equestris disciplinae arte
 praecellunt. nec major apud Cattos pe-
 ditum laus, quam Tencteris equitum. sic
 instituere majores, posterì imitantur. hi
 lus infantium, haec juvenum acmula-
 tio, perseverant senes; inter familiam, et
 penates, et jura successionum, equi tra-
 duntur, excipit filius, non ut cetera ma-
 ximus natus, sed prout ferox bello et me-
 33 lior. Juxta Tencteros Bructeri olim oc-
 currebant: nunc Chamauos et Angriua-
 rios immigrasse narratur, pulsìs Bructeris
 ac penitus excisis, vicinarum consensu
 nationum, seu superbiae odio, seu prae-
 dae dulcedine, seu favore quodam erga
 nos deorum; nam ne spectaculo quidem
 proelii invidere; super sexaginta millia
 non armis telisque Romanis, sed quod
 magnificentius est, oblectationi oculisque
 ceciderunt. maneat quaeso, duretque
 gentibus si non amor nostri, at certe odi-
 um sui: quando urgentibus imperii fati-
 s, nihil jam praestare fortuna majus potest,

quam hostium discordiam. Angriuarios ³⁴
et Chamauos a tergo Dulgibini, et Cha-
suari cludunt, aliaeque gentes haud per-
inde memoratae; a fronte Frisii excipi-
unt. 'majoribus minoribusque Frisiis'
vocabulum est, ex modo virium; utrae-
que nationes usque ad Oceanum Rheno
praetexuntur, ambiuntque immensos in-
super lacus, et Romanis classibus naviga-
tos. ipsum quin etiam Oceanum illa ten-
tavimus; et superesse adhuc Herculis co-
lumnas fama vulgavit: sive adiit Hercu-
les, seu quidquid ubique magnificum est,
in claritatem ejus referre consuevimus.
nec defuit audentia Druso Germanico,
sed obstitit Oceanus in se simul atque in
Herculem inquiri. mox nemo tentavit:
sanctiusque ac reverentius visum, de actis
deorum credere, quam scire. hactenus
in Occidentem Germaniam novimus. In ³⁵
Septemtrionem ingenti flexu redit. ac
primo statim Chaucorum gens, quam-
quam incipiat a Frisiis, ac partem litoris

occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur; tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed et implent: populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri; sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniiis populantur. idque praecipuum virtutis ac virium argumentum est, quod ut superiores agant, non per injurias affequantur. prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat exercitus: plurimum virorum equorumque: et quiescentibus eadem fama. In latere Chaucorum Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illaceffiti nutrierint; idque jucundius quam tutius fuit: quia inter impotentes et validos falso quiescas; ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. ita qui olim 'boni ac quique Cherusci, nunc inertes ac stulti'

vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. tacti ruina Cheruscorum et Fosi contermina gens, adversarum rerum ex aequo focii, cum in secundis minores fuissent. Eundem Germaniae finum ³⁷ proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, sed gloria ingens; veterisque famae late vestigia manent, utraque ripa castra, ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis et tam magni exercitus fidem. sexcentimum et quadragesimum annum urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt arma, Caecilio Metello ac Papirio Carbone consulibus. ex quo si ad alterum imperatoris Trajani consulatum computemus, ducenti ferme et decem anni colliguntur; tamdiu Germania vincitur. medio tam longi aevi spatium, multa invicem damna; non Samnis, non Poeni, non Hispaniae, Galliaeve, ne Parthi quidem saepius admonuere; quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas.

quid enim aliud nobis quam caedem Crassī, amisso et ipse Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? at Germani Carbone, et Cassio, et Scauro Aurelio, et Servilio Caepione, M. quoque Manlio fufis vel captis, quinque simul consularis exercitus populo Romano; Varum tresque cum eo legiones etiam Caesari abstulerunt; nec impune C. Marius in Italia, divus Julius in Gallia, Drusus ac Nero et Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. mox ingentes C. Caesaris minae in ludibrium versaе. inde otium, donec occasione discordiae nostrae et civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere: ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati
 38 magis quam victi sunt. Nunc de Suevis dicendum est, quorum non una ut Cattorum Tencterorumve gens: majorem enim Germaniae partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in communi Suevi vocentur.

infigne gentis obliquare crinem, nodoque
 substringere. sic Suevi a ceteris Germa-
 nis: sic Suevorum ingenui a servis sepa-
 rantur. in aliis gentibus seu cognatione
 aliqua Suevorum, seu (quod accidit) imi-
 tatione, rarum et intra juventae spatium;
 apud Suevos usque ad caniciem horren-
 tem capillum retro sequuntur, ac saepe
 in ipso solo vertice religant; principes et
 ornatiorem habent; ea cura formae, sed
 innoxiae. neque enim ut ament amen-
 turve; in altitudinem quandam et terro-
 rem adituri bella compti, ut hostium ocu-
 lis, ornantur. 'Vetustissimos se nobilissi- 39
 'mosque Suevorum' Semnones memo-
 rant. fides antiquitatis, religione firma-
 tur. statto tempore in silvam auguriis pa-
 trum et prisca formidine sacram, omnes
 ejusdem sanguinis populi legationibus co-
 eunt, caesoque publice homine celebrant
 barbari ritus horrenda primordia. est et
 alia luco reverentia. nemo nisi vinculo
 ligatus ingreditur, ut minor, et potesta-

tem numinis prae se ferens; si forte prolapsus est, attolli et insurgere haud licitum; per humum evolvuntur; eoque omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subjecta atque parentia. adjicit auctoritatem fortuna Semnonum; centum pagis habitantur: magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant.

- 40 Contra Langobardos paucitas nobilitat, quod plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed proeliis et periclitando tuti sunt. Reudigni deinde et Aviones, et Angli, et Varini, et Eudofes, et Suardones, et Nuithones, fluminibus aut filvis muniuntur; nec quidquam notabile in singulis, nisi quod in commune Herthum, id est, terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. est in insula Oceani Castum nemus, dicatumque in eo vehiculum veste contextum, attingere uni sacerdoti concessum. is adesse pene-

trali deam intelligit, vectamque bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. laeti tunc dies, festa loca; quaecunque adventu hospitioque dignatur. non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum: pax et quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem sacerdos fatiatam conversatione mortalium deam templo reddat; mox vehiculum et vestes, et si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud quod tantum perituri vident. Et ⁴¹ haec quidem pars Suevorum in secretiora Germaniae porrigitur. propior (ut quo modo paulo ante Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum civitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus, atque in splendidissima Raetiae provinciae colonia; passim et sine custode transeunt; et cum ceteris gentibus arma

modo castraque nostra ostendamus, his domos, villasque patefecimus, non concupiscentibus. in Hermunduris Albis oritur flumen inclitum et notum olim: nunc
 42 tantum auditur. Juxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomani et Quadi agunt. praecipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes, pulsio olim Boiis, virtute parta. nec Narisci Quadive degenerant. eaque Germaniae velut frons est: quatenus Danubio pergitur. Marcomanis Quadisque usque ad nostram memoriam reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui et Tuddri genus: jam et externos patiuntur, sed vis et potentia regibus ex auctoritate Romana; raro armis nostris, saepius pe-
 43 cunia juvantur. Nec minus valent retro Marsigni, Gothini, Osi, Burii: terga Marcomanorum Quadorumque claudunt; e quibus Marsigni, et Burii sermone cultusque Suevos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse

Germanos; et quod tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatae, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, et ferrum effodiunt; omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus et vertices montium jugumque infederunt. dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium jugum, ultra quod plurimae gentes agunt; ex quibus latissime patet Lygiorum nomen in plures civitates diffusum. valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helveconas, Manimos, Elyfios, Naharvalos. apud Naharvalos antiquae religionis lucus ostenditur. praefidet sacerdos muliebri ornatu, sed 'deos interpretatione 'Romana Castorem Pollucemque' memorant. ejus numinis nomen Alcis; nulla simulacra, nullum peregrinae superstitionis vestigium; ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. ceterum Arii super vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, insitae feritati

arte ac tempore lenocinantur; nigra scuta, tincta corpora, atras ad proelia noctes legunt: ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum; nam primi in omnibus proeliis oculi vincuntur. trans Lygios Gothones regnantur, paulo jam adductius quam ceterae Germanorum gentes; nondum tamen supra libertatem: protinus deinde ab oceano Rugii, et Lemovii: omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, et erga reges ob-

44 sequium. Suionum hinc civitates, ipso in oceano, praeter viros armaque classibus valent; forma navium eo differt, quod utrimque prora paratam semper appulsui frontem agit: nec velis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. solutum ut in quibusdam fluminum, et mutabile ut res poscit, hinc vel illinc remigium. est apud illos et opibus honos; eoque unus imperitat, nullis jam excep-

tionibus, non precario jure parendi; nec arma ut apud ceteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode, et quidem seruo: quia fabites hostium incurfus prohibet oceanus; otiosa porro armatorum manus facile lascivunt; enimvero neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis praeponere regia utilitas est. Trans Suionas aliud mare, pigrum, 45 ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides; quod extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut sidera heberet. sonum insuper emergentis audiri, formasque deorum, et radios capitis aspicere persuasio adjicit. illuc usque (et fama vera) tantum natura. ergo jam dextro Suevici maris litore Aesthyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britanniae propior. Matrem deum venerantur; insigne superstitionis, formas Aprorum gestant. id pro armis omniumque tutela, securum deae

cultorem etiam inter hostes praestat. rarus ferri, frequens fustium usus. fragmenta ceterosque fructus patientius quam pro solita Germanorum inertia laborant. sed et mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. nec quae natura, quaeve ratio gignat, ut Barbaris, quaesitum compertumve; diu quidem etiam inter cetera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen; ipsis in nullo usu, rude legitur; informe perfertur; pretiumque mirantes accipiunt. succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quaedam atque etiam volucris animalia plerumque interlucent, quae implicita humore, mox durescente materia, cluduntur. fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim; quae vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac

vi tempestatum in adversa litora exundant. si naturam succini admoto igne tentes; in modum tedae accenditur, alitque flammam pinguem et olentem: mox ut in picem resinamve lentescit. Suionibus Sitionum gentes continuantur. cetera similes, uno differunt, quod femina dominatur: in tantum non modo a libertate, sed etiam a servitute degenerant; hic Sueviae finis. Peucinatorum, Venedorumque,⁴⁶ et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt; sordes omnium ac torpor; procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum foedantur. Venedi multum ex moribus traxerunt, nam quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererant; hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia et domos figunt, et scuta gestant, et pedum usu ac pernecitate

gaudent, quae omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, foeda paupertas, non arma, non equi, non penates: victui herba, vestitui pelles, cubile humus; sola in sagittis spes, quas inopia ferri offibus asperant. idemque venatus viros pariter ac feminas alit. passim enim comitantur, partemque praedae petunt. nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contendantur; huc redeunt juvenes, hoc senum receptaculum. id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metusque versare. securi adversus homines, securi adversus deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit. cetera jam fabulosa: ‘Hellufios et ‘Oxionas ora hominum vultusque, cor- ‘pora atque artus ferarum gerere;’ quod ego ut incompertum, in medium relinquam.

F I N I S.

